

פרק 7
הזירה הבינלאומית

7.1 שימור התמיכה של ארה"ב בישראל על בסיס דו-מפלגתי

עם התקרבות מועד הבחירות לנשיאות ארצות הברית ולקונגרס, בנובמבר 2020, ייתכן שילך ויחריף השסע הפוליטי בושינגטון וברחבי ארה"ב. מצב זה מעמיד את ישראל ואת הקהילה הפרו-ישראלית בפני אתגר הבטחת התמיכה האיתנה ביחסי ישראל-ארה"ב – מרכיב קריטי בביטחון ישראל. הדברים בוודאי נכונים כאשר המשבר בין ארה"ב לאיראן מחריף. בתוך כך, חשוב מאוד שישראל לא תצטייר כמי שגררה את ארה"ב לעימות (כשבפועל, עמדתה אינה שונה מזו של רבות ממדינות האזור).

הפן הראשון של האתגר טמון באגף ה"פרוגרסיבי" ההולך וצומח במפלגה הדמוקרטית. זו קבוצה המגלה ביקורת רבה כלפי ישראל, וכוללת כעת לפחות שלוש חברות חדשות בבית הנבחרים, צעירות ודינמיות, שהצטרפו בפועל לכוחות המצדדים ב-BDS.

ממשלת ישראל צריכה להגביר את זיהויה עם הערכים החברתיים, התרבותיים והפוליטיים העומדים בבסיס הרחב של החברה האמריקנית

הפן השני של האתגר נובע מניסיונם של הרפובליקנים לצבוע את המפלגה הדמוקרטית כאנטי-ישראלית, תוך התעלמות מההבדלים הקיימים בין המיעוט האנטי-ישראלי הקטן ובין אלה המחזיקים בעמדות אוהדות יותר בסוגיות הקשורות לישראל. ישראל מתחילה להפוך מסוגיה הנמצאת בקונצנזוס דו-מפלגתי, כפי שהייתה כבר למעלה מ-70 שנה, לנושא שנוי במחלוקת המשקף את השסע העמוק בפוליטיקה האמריקנית.

השימוש בישראל ככלי לקידום סדר יום מפלגתי לא החל בעת שלטונו של הנשיא טראמפ או בזמן הקונגרס הנוכחי; זו מגמה רבת שנים, אבל בתקופת נשיאותו של אובמה החריפו המחלוקות. לכן, לא ניתן היה לקיים דיון מקצועי על אודות הסכם הגרעין (2015) היות שהכול הפך למאבק פוליטי. ממשלת ישראל צריכה להגביר את זיהויה עם הערכים החברתיים, התרבותיים והפוליטיים העומדים בבסיס הרחב של החברה האמריקנית, ולחזק את קשריה עם השחקנים השונים והמגוונים בחברה האמריקנית, מהקהילה הלהט"בית עד האוונגליסטים וההיספאנים. יחד עם זאת, על ישראל למלא תפקיד פעיל במאבק בארגונים תומכי BDS ואנטי-ישראלים בארה"ב.

עליה לפעול בשני ערוצים סותרים, לכאורה: מצד אחד, עליה לשתף פעולה עם ממשל טראמפ הפרו-ישראלי בעניינים שהם בלב האינטרס הלאומי החיוני (החל בהתעמתות עם איראן, עבור בהכרה בירושלים ובגולן, ועד החתירה להסדר מדיני באזורנו), תוך גילוי הערכה לתמיכתו המתמשכת של הממשל. מן הצד השני, עליה לשמור על עמדה ניטרלית בקלחת הפוליטית הפנימית לקראת בחירות 2020. מציאת האיזון הנכון אינה צפויה להיות קלה, ויידרשו שיקול דעת, מעקב קפדני ומעורבות אישית אינטנסיבית בדרג המדיני הבכיר.

ישראל נדרשת לאמץ מדיניות הכוללת הקדשת משאבים ליוזמות של הושטת יד וקירוב מגזרים, כמו גורמי השמאל המתונים בפוליטיקה האמריקנית, והתייחסות מיוחדת לשיפור היחסים עם הקהילה היהודית בארה"ב (ראה להלן).

ראוי לשקול שיפור בתנאי הסיוע האמריקני אשר לאחרונה סוגרים בהדרגה את האפשרות של המרת חלק ממנו לקניית מערכות נשק מהתעשייה הישראלית. לנוכח התנאים הגאופוליטיים באזור יש בסיס לבקשה זו - וראוי לבדוק בזהירות את עמדת ממשל טראמפ לגבי האפשרות לחזור לנוהג הקודם. (מנגד, יש לזכור כי הוא עומד ביתר שאת מאשר קודמיו על משמר האינטרסים של התעשיות האמריקניות).

קרדיט: לורי שאול [CC BY-SA 4.0]

7.2 יהדות צפון אמריקה כנכס אסטרטגי

כמדינת הלאום של העם היהודי, ישראל נושאת באחריות לגורלו ולאחדותו. היא גם ממשיכה להישען על יכולתן של קהילות צפון אמריקה – המהוות רוב גדול של כלל יהדות התפוצות – להשפיע על עמדות הממשל והקונגרס בארה"ב (ועל מקביליהם בקנדה). זהו עדיין גורם בעל משמעות אסטרטגית, בתחום הצבאי בשל היקף הסיוע האמריקני ובתחום המדיני בשל התמיכה האמריקנית בישראל וההתייצבות האמריקנית מול איראן.

קריאות השבר (לעיתים בעלות גוון פוליטי ברור) בדבר קרע בלתי הפיך בין שני חלקיו של העם הן מגמתיות ומוגזמות. לרוב הציבור היהודי בארה"ב יש עדיין יחס עמוק לישראל מטעמים של אמונה, זיכרון היסטורי, תפיסת זהות הנשענת על "עמיות" יהודית (peoplehood), זיקות אישיות ומשפחתיות. בה בעת, אותות האזהרה אינם חסרי יסוד, והם מחייבים עשייה בכמה מישורים.

אהדתם של חוגים אוונגליסטיים רחבים עדיין אינה תחליף לכוחה המאורגן של הקהילה היהודית

ישראל נתפסת בעיני חלק גדול של יהדות ארה"ב, הנוטה לעמדות ליברליות, כמזוהה מדי עם הנשיא טראמפ. גם אם הלכי הרוח הפוליטיים בישראל שונים במגמתם, על ישראל להמשיך להציב את הערך המסורתי של דו-מפלגתיות בזירה הפוליטית האמריקנית. מול רוחות מסוכנות הנושבות באגף ה"פרוגרסיבי" במפלגה הדמוקרטית, יש להעמיק את הדיאלוג עם גורמי מפתח פרו-ישראליים.

אחדתם של חוגים אוונגליסטיים רחבים עדיין אינה תחליף לכוחה המאורגן של הקהילה היהודית. אין מנוס ממאמץ מחודש להגיע להבנות עם הזרמים היהודיים הלא-אורתודוקסיים (שהם עדיין רוב יהודי ארה"ב), ברוח "מתווה הכותל" בשעתו.

הדור היהודי הצעיר בתפוצות, שחלקו מתבולל כאבותיו, מתרחק מן החוויות המכוננות של השואה, התקומה ומלחמת ששת הימים. הוא גם חשוף להתנכלות ולהשתקה של חוגים רדיקליים בקמפוסים. בנסיבות אלה, חשוב מאי פעם להשקיע בחינוך היהודי, כולל מימון מרבי של בתי ספר תיכוניים יהודיים. הגיעה גם העת שיהדות ארה"ב תרופף את התנגדותה ל"תלושים" (vouchers) שיאפשרו סיוע של הרשויות למשפחות המתקשות לממן חינוך יהודי איכותי. כמו כן, הכרחי לטפח את תוכנית "תגלית" ודומותיה, תוכניות הוראה לתלמידי חו"ל באוניברסיטאות בארץ, לקיים פעילויות המשך, ולסייע לארגונים היהודיים לגייס פוטנציאל מנהיגותי מקרב משתתפי התוכניות.

בכל מקרה, חשוב לכונן מסגרות התייעצות בין הדרג המדיני בישראל לבין ראשי הארגונים היהודיים ודמויות מפתח בקהילה. האחריות העליונה לכך היא של ראש הממשלה, בשיתוף פעולה הדוק עם הסוכנות ומשרד החוץ, כשמערך הקונסולים הכלליים יכול וצריך למלא תפקיד מרכזי במאמצים להעמקת הקשר, תוך מגע ישיר ואינטנסיבי עם הקהילות.

7.3 הזירה האירופית

אירופה הינה שחקן חשוב בזירה הבינלאומית. כלכלת האיחוד האירופי היא השנייה בגודלה בעולם במונחים נומינליים, והאיחוד הינו השותף המסחרי הגדול של ישראל. בריטניה וצרפת הן חברות קבועות במועצת הביטחון של האו"ם; צבאותיהן הם המתקדמים בכרית נאט"ו אחרי ארה"ב, ויש להם נוכחות במזרח התיכון.

פרישת בריטניה מהאיחוד האירופי – אם אכן תתממש – היא ביטוי למשבר פוליטי רחב היקף. המשבר הפיננסי של 2008 טלטל את כלכלות אירופה, איים על יציבות האירו, ואילץ מדינות בעלות גירעון תקציבי גדול (כגון יוון, ספרד ואיטליה) לנקוט מדיניות צנע. מלחמות האזרחים בסוריה ובלוב החל מ-2011 יצרו גלי פליטים שהגיעו לאירופה והובילו להחלטה השנייה במחלוקת של קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל לקבל כמיליון פליטים סוריים לגרמניה ב-2015. ישנה גם הגירה משמעותית מאפריקה דרך הים התיכון. בתגובה לצנע ולהגירה צמחו מפלגות אשר תובעות החזרת סמכויות מהאיחוד האירופי לממשלות נבחרות. מפלגות אלו (המכונות "פופוליסטיות") נמצאות בשלטון באיטליה, בפולין ובהונגריה. בגרמניה, בספרד ובשוודיה, היחלשות המפלגות המסורתיות לטובת המפלגות הפופוליסטיות מקשה על הרכבת ממשלות יציבות.

חוב המפלגות והממשלות הפופוליסטיות באירופה הן בעלות גישה חיובית כלפי ישראל, משום שישראל מגלמת את חזון המדיני: מדינת לאום ריבונית; כלכלה משגשגת; חברה שמרנית; נחישות לשמור על הגבולות ולהילחם בטרור, ונכונות להתעמת עם גישתם של מוסדות האיחוד האירופי. ישראל השכילה בשנים אחרונות לחזק את יחסיה עם ממשלות יוון, קפריסין, הונגריה, פולין ואיטליה, ולהציב סימני שאלה

לגבי המדיניות האירופית בסוגיות כמו איראן (שימור הסכם הגרעין) וירושלים (הממשלות הפופוליסטיות שיכלו את כוונת האיחוד לגנות את העברת שגרירות ארה"ב לירושלים).

על ישראל להמשיך במציאת שותפים באירופה, במטרה לנטרל את העמדה המוסדית העוינת

בעוד שחלוקת אירופה בין "ממשלות ליברליות" לבין "ממשלות פופוליסטיות" משחקת לטובתה של ישראל, ריבוי של ממשלות לאומניות עלול לפגוע באינטרס של ישראל, משום שחלק מממשלות אלו נוטה להתנגד לסחר חופשי ולנהל מדיניות חוץ פרו-רוסית. היות שהאיחוד האירופאי הוא, כאמור, השותף המסחרי הגדול של ישראל, והיות שרוסיה תומכת ביריביה של ישראל במזרח התיכון, אין לישראל אינטרס בהפיכתה של אירופה ליבשת פרוטקציוניסטית ופרו-רוסית. כמו כן, בחלק מן המפלגות הפופוליסטיות יש יסודות אנטישמיים.

על ישראל להמשיך במציאת שותפים באירופה, במטרה לנטרל את העמדה המוסדית העוינת. המטרה החשובה ביותר היא לשים קץ למדיניות הנוכחית של גורמי מפתח באירופה הפועלים לקעקע את מנופי הלחץ של ממשל טראמפ בנושא איראן, ולחדד את המודעות באירופה לגבי פעילות הטרור האיראנית על אדמתה.

בהקשר זה צריך לחץ נוסף כדי שמדינות אירופה תלכנה בעקבות בריטניה ותבטלנה את ההכחנה המלאכותית שבין הזרוע הטרוריסטית של חיזבאללה והזרוע המדינית שלו.

יש להמשיך לקעקע את עמדות האיחוד האירופי בסוגיה הפלסטינית ובנושא העברת השגרירויות לירושלים.

יש להשתדל לרכך את הביקורת על משטרו של א-סיסי במצרים, וכאמור לעיל להעמיק את היחסים עם המדינות האירופיות שבאגן המזרחי של הים התיכון.

על ישראל לנקוט צעדים על מנת להבטיח תמיכה במימוש מיזם צינור הגז הטבעי בין ישראל, קפריסין, יוון ואיטליה

בהקשר זה, על ישראל לנקוט צעדים על מנת להבטיח תמיכה במימוש מיזם צינור הגז הטבעי בין ישראל, קפריסין, יוון ואיטליה. לפרויקט זה יש מתנגדים הן באיחוד האירופי והן בתוך ממשלת איטליה הנוכחית, לאו דווקא מטעמים כלכליים.

בשנת 2020 תסתיים תוכנית המחקר והפיתוח (מו"פ) "הורייזון 2020", שהיא נכס לאקדמיה ולכלכלה בישראל. על ישראל להיערך למו"מ על הצירוף לתוכנית הרב-שנתית הבאה. ב-2014, ערב החתימה על צירופה של ישראל לתוכנית "הורייזון 2020", הפתיעה הנציבות האירופית את ישראל בדרישה למנוע ממסודות ישראליים הפועלים מעבר לקו הירוק להשתתף בתוכנית. חשוב שממשלת ישראל תגיע מוכנה למו"מ על התוכנית הבאה, תוך מיפוי הכוחות הפוליטיים הפרו-ישראליים בנציבות האירופית ובניית בריתות עוד לפני שהנציבות תודיע על תוכנית מו"פ חדשה.

7.4 יבשת אסיה

במאה ה-21 עלתה חשיבותה של אסיה במערכת הבינלאומית, ליתר דיוק המרחב שלאורך חופי האוקיינוס השקט והאוקיינוס ההודי. אזורים אלו הפכו לשוק וליצרן הגדול בעולם. הצמיחה הכלכלית במדינות שבמרחב הזה היא הגדולה בעולם. כמובן, עליית כוחה של סין היא המאפיין הבולט בזירה האסיאתית, ותופעה זאת היא בעלת השלכות במערכת הבינלאומית העולמית.

החששות מכוחה ומכוונותיה של סין גוברים במערב. כמו כן, בבירות אסיאתיות רבות עוקבים בדאגה אחר מדיניות החוץ האמריקנית שנראית פחות נחושה מבעבר, ועם יותר סממנים בדלניים (זה נכון גם לגבי ממשל טראמפ). תפיסת האיום הגדלה מובילה לתקציבי ביטחון גדולים יותר.

ישראל, הממוקמת במערב אסיה, החליטה בעשורים האחרונים, כמתבקש, להדגיש יותר את אסיה במדיניות החוץ שלה, אף על פי שארה"ב נשארה המוקד העיקרי למאמצים הפוליטיים והכלכליים. ישראל היא מדינה קטנה ששגשוגה הכלכלי תלוי בפיתוח שוקי חוץ. צמיחתה הכלכלית של אסיה מהווה פוטנציאל חשוב לגידול היצוא הישראלי. מאז 2018, כשליש ומעלה של היצוא הישראלי הוא לשוקי אסיה, ושיעור דומה מתוך ההשקעות הזרות בישראל מגיע ממדינות היבשת. מדינות אסיה הן גם השוק הגדול ביותר עבור התעשיות הביטחוניות הישראליות.

השווקים הגדולים עבור המוצרים והטכנולוגיה הישראליים הם כמובן מדינות הענק בעלות האוכלוסייה הגדולה ממיליארד תושבים, הודו וסין. מדינות אלו נפתחו לפני ישראל, דיפלומטית וכלכלית, בעיקר לאחר סיום המלחמה הקרה. גם יפן, ענק כלכלי, החליטה להסיר את המגבלות על יחסי המסחר באותה העת (בשנות התשעים של המאה הקודמת) כאשר נחלשו מנופי הלחץ של העולם הערבי, ובשנים האחרונות הוסרו חלקית גם החסמים לשיתוף פעולה ביטחוני.

לצד הקשר המיוחד עם סינגפור (שכבר אינה מתאמצת להסתיר), הודו הפכה "ליהלום שבכתר" ביחסינו עם מדינות אסיה לאחר שהתפתחה מסכת יחסים אשר כונתה על ידי ראש ממשלת הודו נרנדרה מודי כ"אסטרטגית". יחסים אלו כוללים קשרי מסחר ענפים, קשרים הדוקים בין מערכות הביטחון ובין התעשיות הצבאיות. יש לעשות מאמצים לשמר את היחסים המיוחדים עם הודו כך שיעמדו במבחן גם אם מפלגת הקונגרס, הפחות אוהדת את ישראל, תחזור לשלטון.

היחסים הכלכליים המתפתחים עם סין חשובים מאוד מבחינה כלכלית ומדינית. לנוכחות הסינית המוגברת באזור תהיינה השלכות על ישראל. האסטרטגיה הסינית בעתיד תמשיך ככל הנראה להיות מוכתבת על ידי צורכי פיתוח. סין גם מודעת לרגישות שבמשולש היחסים ישראל-סין-ארה"ב. בה בעת, מלחמות הסחר בין ארה"ב וסין הן ככל הנראה רק תחילת העימות ההולך וגדל בין שתי המעצמות הללו.

ישראל צריכה לגלות זהירות גדולה יותר מבעבר ביחסיה הכלכליים עם סין כדי להפחית חששות אמריקניים

« ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה לשדר עמימות באשר לצד שבו היא נמצאת – ארה"ב. »
« ישראל צריכה לגלות זהירות גדולה יותר מבעבר ביחסיה הכלכליים עם סין כדי להפחית חששות אמריקניים מחד גיסא, ולהימנע מלמתוח את החבל מול סין מאידך גיסא. זאת, במצב שבו היא מקיימת קשרים הדוקים, ובכללם גם שיתופי פעולה ביטחוניים (שהיא נמנעת מלקיים עם סין), עם מדינות רבות ביבשת אשר חוששות ממעשיה של בייג'ינג. »
« ישראל צריכה כמובן להמשיך לטפח קשרים טובים עם מדינות אסייתיות אחרות. חלק מהמדינות מקיימות יחסים טובים עם ישראל מזה שנים. זה נכון לגבי קוריאה, תאילנד, אוסטרליה, ובמיוחד, כאמור, סינגפור. כולן מדינות פרו-אמריקניות המודאגות מסיין, ונמצאות בקשרי ביטחון עם ישראל (כולל רכישת מערכות נשק). יפן הצטרפה (בזהירות) לקבוצת מדינות אלה. מדינות אחרות, כמו הפיליפינים וויאטנאם, קושרות, בהדרגה, קשרים בתחומים אזרחיים וצבאיים על רקע הדאגה מפני הנוכחות הסינית הגדלה. »

לשנות את דפוס ההצבעה של המדינות האסיאתיות בארגונים בינלאומיים

« למרות ההתמקדות ביחסים הדו-צדדיים, יש לנסות לשנות את דפוס ההצבעה של המדינות האסיאתיות בארגונים בינלאומיים, במיוחד לאור ירידת קרנה של הסוגיה הפלסטינית והצלחת מדיניות "ניהול הסכסוך". »
« יש מקום לעשות מאמצים לפריצות דרך למדינות המוסלמיות, בנגלדש ואינדונזיה. מדינות ידידותיות כמו אוסטרליה וסינגפור יכולות להוות גשר אל המדינות המוסלמיות. »
« כרגע אין לישראל הסכמי סחר (FTA) עם אף מדינה אסיאתית. ישראל צריכה לזרז את החתימה על הסכמי סחר עם המדינות האסיאתיות אשר היקף הסחר עימן מצדיק זאת. »

7.5 אפריקה ואמריקה הלטינית

המעמד הבינלאומי הטוב יותר של ישראל אפשר השגת הצלחות מדיניות באפריקה ובאמריקה הלטינית. ביבשות אלו היו פעם מדינות ידידותיות רבות, אך הן הורידו את רמת היחסים עם ישראל בגלל כוחן של מדינות ערב בזירה הבינלאומית. כיום, מדינות ברחבי העולם המעוניינות לשפר באופן דרמטי את יחסיהן עם ישראל אינן צריכות עוד לחשוש שהדבר יעלה להן במחיר קשריהן הכלכליים עם מדינות ערב המובילות. יתר על כן, ירידת הבולטות של הסוגיה הפלסטינית, ובמקביל התועלת הגדולה שביחסים עם ישראל, הופכות את מדינת היהודים ליעד מועדף עבור מדיניות החוץ של מדינות רבות בעולם.

ישראל קיימה כל הזמן שת"פ פורה עם כמה מדינות ביבשת השחורה. קניה היא הדוגמה הבולטת לכך. כעת מסתמנות פריצות דרך עם מדינות אפריקאיות נוספות, כמו צ'אד ורואנדה. בהשקעה קטנה יחסית ניתן לקדם יחסים טובים יותר עם מדינות אפריקאיות נוספות, במיוחד עם אותן מדינות שיש בהן ריכוזים של נוצרים אוונגליסטים.

ירידת הבולטות של הסוגיה הפלסטינית, ובמקביל התועלת הגדולה שביחסים עם ישראל, הופכים את מדינת היהודים ליעד מועדף עבור מדיניות החוץ של מדינות רבות בעולם

גם באמריקה הלטינית יש כר פורה לדיפלומטיה הישראלית. השינוי הגדול במדינה החשובה ביבשת, ברזיל, עשוי לחולל שינויים גם במדינות אחרות. סיבה נוספת לאפשרות לשינוי לטובה ביחס לישראל היא ירידת כוחן של מדינות רדיקליות כוונצואלה וקובה, שגילו מידה רבה של עוינות כלפי ישראל.